

Останович Інна Петрівна.

начальник сектору ювенальної превенції
УПД Головного управління Національної
поліції у Волинській області

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ – ЖЕРТВ І СВДІКІВ ЗЛОЧИНУ

Охорона та захист дитини є одним із пріоритетних завдань правової політики держави, оскільки діти є найбільш незахищеними та вразливими в силу своїх вікових особливостей. Забезпечення інтересів дитини у кримінальному провадженні впливає не лише на конкретного учасника кримінальних процесуальних відносин та хід кримінального провадження, але й сприяє вихованню здорового покоління.

Процес допиту дитини-жертви та свідка насильницького злочину вимагає забезпечення особливих умов, підходу, а також володіння необхідними навичками особою, яка проводить опитування. Це сприятиме отриманню від дитини найбільш достовірних і правдивих свідчень, а також надасть можливість зменшити психологічне травмування дитини в процесі проведення відповідної процедури.

Україна ратифікувала усі основні міжнародно-правові документи Організації Об'єднаних Націй в галузі прав людини, в тому числі і Конвенцію ООН про права дитини.

Стаття 39 Конвенції ООН про права дитини встановлює, що «держави-учасниці вживають всіх необхідних заходів для сприяння фізичному та психологічному відновленню та соціальній інтеграції дитини, яка є жертвою будь-яких видів нехтування, експлуатації чи зловживань, катувань чи будь-яких жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження, покарання чи збройних конфліктів. Таке відновлення і реінтеграція мають здійснюватися в умовах, що забезпечують здоров'я, самоповагу і гідність дитини» [3].

Зазначена норма знайшли свій розвиток у одному з основних міжнародних документах, а саме Керівних принципах ООН з питань правосуддя у справах, пов'язаних із участю дітей – жертв та свідків злочинів. Відповідні Керівні принципи було затверджені Резолюцією 2005/20 Економічної і соціальної ради ООН у 2005 р. У них викладені оптимальні практики, засновані на узгодженні сучасних знань і відповідних міжнародних та регіональних норм, стандартів і принципів. Серед основних принципів – повага до гідності дитини, відмова від дискримінації, забезпечення найкращих інтересів дитини, захист, гармонійний розвиток, право на участь. У даному документі достатньо конкретно вказано, яким чином має здійснюватися правосуддя, щоб повторно не травмувати психіку дітей, які вже були скривджені, яким чином має бути забезпечено безпеку дітей – жертв та свідків злочинів, вимоги до професіоналізму спеціалістів, які працюють із такими дітьми тощо. Керівні принципи містять Розділ XI, що стосується права на захист у важких ситуаціях під час процесу відправлення правосуддя. Саме в

цьому розділі йдеться про оптимальний процес та умови допиту дітей – жертв та свідків злочинів [1].

Для України, окрім універсальних стандартів ООН, також актуальними є і регіональні стандарти, зокрема документи Ради Європи. Одним з документів, в якому найбільш докладно визначаються вимоги до допиту дитини – свідка чи жертви злочинних посягань, є Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, ратифікованої від 20.06.2012 № 4988-VI.

Конвенція передбачає окремий розділ «Розслідування, кримінальне переслідування та процесуальне право». Зокрема, у ст. 35 цієї Конвенції вказується, що кожна держава має вжити необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення:

проведення опитувань дитини без необґрунтованої затримки, відразу після повідомлення фактів компетентним органам;

проведення опитувань дитини, якщо це необхідно, у спеціально обладнаному та прилаштованому для цих цілей приміщенні;

проведення опитувань дитини особою, спеціально підготовленою для цих цілей;

проведення всіх опитувань дитини одними й тими самими особами, якщо це можливо та де це доцільно;

якомога меншої кількості опитувань і настільки, наскільки це є вкрай необхідним для цілей кримінального провадження;

можливості супроводження дитини її законним представником або, де це доцільно, дорослим, якого вона сама вибирає, якщо стосовно цієї особи не буде винесено мотивованого рішення про інше.

Також передбачено, що кожна сторона повинна вживати необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення можливості запису на відеоплівку опитування жертви або, де це доцільно, дитини-свідка та прийняття таких відеосвідчень як доказу в суді згідно з нормами її національного законодавства [4].

Потрібно згадати ще один документ Ради Європи який носить рекомендаційний характер, а саме Керівні принципи щодо судочинства, дружнього дитині, прийняті Комітетом Міністрів Ради Європи 17.11.2010. Ці Керівні принципи розраховані на застосування у всіх випадках, коли діти в будь-якій якості опиняються в контакті з усіма компетентними органами і службами, що беруть участь у здійсненні кримінального, цивільного чи адміністративного права. В тексті Керівних принципів підкреслюється, що зміст «правосуддя, дружнього до дітей» ширший, ніж фактична система правосуддя і судового розгляду. Цей термін стосується всіх фахівців, що працюють з дітьми під час та поза судовим розглядом. Такі органи, як поліція, соціальні та служби охорони психічного здоров'я, також відповідальні за те, щоб зробити правосуддя більш дружнім до дітей. Керівні принципи прагнуть забезпечення обізнаності та неухильного дотримання прав дітей усіма цими фахівцями.

Серед основних принципів, на яких базується даний документ, – честь, повага до гідності, інтереси дитини, захист від дискримінації, верховенство закону. І хоча даний документ більш сфокусовано на встановлення стандартів поведіння із дітьми, які перебувають у конфлікті із законом, Керівні принципи містять певні положення щодо дітей у контакт із законом і стандарти поведіння із дітьми-жертвами та свідками злочинів. Так, зокрема, п. 64 розділу 6 «Свідчення (заяви) дітей» містить положення, які вказують, що опитування дітей з метою отримання інформації та доказів по справі має бути проведено спеціально навченим фахівцем. Таке опитування дітей має проходити у сприятливих умовах, враховуючи вік, зрілість та рівень розуміння обставин дитиною, а також будь-які складнощі у спілкуванні. У п. 74 зазначається, що «необхідно вивчити можливості відбирання показів дітей-жертв і дітей-свідків у спеціальних приміщеннях, обладнаних для дітей, і у спеціальних сприятливих для дітей умовах» [2, 6].

Керівні принципи Ради Європи надають конкретний європейський вимір стандартам захисту прав дітей, розроблених на міжнародному рівні, зокрема, Конвенції ООН про права дитини (1989 р.) та Керівних принципів ООН щодо правосуддя у питаннях, пов'язаних із участю дітей – жертв і свідків злочинів (2005).

Аналізуючи міжнародні стандарти щодо захисту прав дітей – жертв та свідків злочинів, необхідно звернути увагу на той факт, що ці стандарти є частиною ювенальної юстиції, яка включає в себе також стандарти щодо дотримання прав дітей, які порушили закон. Україна, як сумлінний член і Організації Об'єднаних Націй, і Ради Європи, має не тільки прагнути до застосування вище перелічених стандартів, а й впроваджувати їх у життя.

Список використаних джерел

1. Керівні принципи ООН з питань правосуддя у справах, пов'язаних із участю дітей-жертв і свідків злочинів, затверджених Резолюцією 2005/20 Економічної і соціальної ради ООН у 2005 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_e54.

2. Керівні принципи щодо судочинства, дружнього дитині, прийняті Комітетом Міністрів Ради Європи 17.11.2010. URL: https://rescentre.org.ua/Uploads/Files/docs/Guidelines_cChild_Friendly_Justice_Ukr.pdf.

3. Конвенція ООН про права дитини. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021.

4. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства, ратифікованої від 20.06.2012 № 4988-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927.

5. Левченко К.Б., Євсюкова М.В. «Зелені кімнати»: нормативно-правове забезпечення функціонування / за заг. ред. О.М. Бандурки та К.Б. Левченко. Київ: ТОВ «Агентство «Україна», 2012. 24 с.

6. Методичні рекомендації щодо опитування дітей, що стали свідками та/або жертвами насильства, а також вчинили насильство: Метод. посіб. / Автори-упоряд.: Д. Пурас, О. Калашник, О. Кочемировська, Т. Цюман; за заг. ред. Т. Цюман. К.: ФОП Клименко, 2015. 114 с.